

Cel voor het Vlaams Provinciaal Onderwijs

LEERPLAN 2^e GRAAD SECUNDAIR ONDERWIJS

2^e graad Technisch Secundair Onderwijs

Creatie en Mode

INHOUDSTAFEL

Gebruiksaanwijzing	3
Lessentabel	6
Visie op onderwijs.....	8
Algemene profilering voor de studierichting Creatie en Mode	10
Algemene doelstellingen voor de studierichting Creatie en Mode.....	12
Algemene pedagogische en didactische wenken	13
Minimale materiële vereisten.....	15
Specifieke doelstellingen, leerinhouden, pedagogische en didactische wenken	17
AV Plastische Opvoeding KV Beeldende Vorming TV Kleding	18
TV Kleding	26
PV Kleding	46
Evaluatie.....	54
Bibliografie.....	58

GEBRUIKSAANWIJZING

Het leerplan

Statuut

Een school wordt door de overheid gesubsidieerd. In ruil daarvoor moet ze bewijzen dat ze een behoorlijk studiepeil nastreeft en bij de leerlingen bereikt. Het leerplan is een middel voor de overheid om na te gaan of de school aan deze kwaliteitseisen voldoet. Daarom dient ze van goedgekeurde leerplannen gebruik te maken.

Het leerplan fungeert m.a.w. als een juridisch-inhoudelijk contract tussen de overheid en de school of de inrichtende macht. Het is het officieel en bindend basisdocument waarvan de leraar uitgaat bij het vormgeven van zijn onderwijspraktijk.

Goedkeuring

Het leerplan wordt ontwikkeld door de leerplancommissie in opdracht van de Cel voor het Vlaams Provinciaal Onderwijs. De leerplancommissies worden in september samengesteld en bestaan uit vakleraren en pedagogische medewerkers van CVPO.

Het leerplan moet voldoen aan inhoudelijke en vormelijke criteria. We verwijzen hier naar het Besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de goedkeuringscriteria en indieningsmodaliteiten van de leerplannen voor het secundair onderwijs (26 nov. 1996).

Globaal concept van het leerplan

Dit leerplan is uitgewerkt voor de 2^e graad van de studierichting Creatie en Mode.

De pedagogische en didactische wenken worden in dit leerplan niet onmiddellijk gekoppeld aan de doelstellingen en leerinhouden. Afhankelijk van de verschillende thema's kunnen leraar en leerlingen keuzes maken. Deze keuzes bepalen mee welke pedagogische en didactische wenken relevant zijn op dat moment. De pedagogische en didactische wenken zijn dan ook terug te vinden in een apart luik na de doelstellingen en leerinhouden.

Integratie van de vakken is bijzonder belangrijk. Indien de verschillende vakken door meerdere leraren gegeven worden is coördinatie onontbeerlijk.

Het leerplanonderdeel *Toegepaste Informatica* staat apart in dit leerplan. Toch kan het bij momenten best geïntegreerd worden in de vakken *creatie, vormgeving* en *praktijk*.

Sommige doelstellingen kunnen in verschillende vakken gerealiseerd worden. Het is aan het lerarenteam, te kiezen in welke vakken welke accenten zullen liggen. Deze keuzes dienen geëxpliciteerd te worden in de jaarwerkplannen. Het is aangewezen om een geïntegreerd graadwerkplan op te stellen voor de studierichting *Creatie en Mode*.

Verder vindt u in dit leerplan volgende onderdelen.

Algemene profilering van de studierichting Creatie en Mode

Hierin vindt de leraar een situering van de studierichting *Creatie en Mode*, de beginsituatie en de algemene doelstellingen voor de studierichting.

De doelstellingen

In de **algemene doelstellingen** staat vermeld welke competenties voor de studierichting *Creatie en Mode* gelden. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de attitudes.

De **specifieke doelstellingen** zijn zo operationeel mogelijk geformuleerd.

De **basisdoelstellingen** moeten door zoveel mogelijk leerlingen bereikt worden. Zij vormen de criteria die de klassenraad ondermeer zal hanteren bij de eindbeoordeling van elke leerling. Dit betekent dat bij een juiste oriëntering van de leerling het onderwijs garant staat voor het bereiken van het vooropgestelde eindresultaat zoals geformuleerd in de basisdoelstelling. De basisdoelstellingen vormen met andere woorden het minimumprogramma.

De **uitbreidingsdoelstellingen** zijn verrijkings-, extra-, verdiepings- of maximumdoelstellingen. Zij leiden tot gedifferentieerd werken. Niet alle leerlingen kunnen deze doelstellingen bereiken. Deze doelstellingen zijn dan ook niet verplicht aan alle leerlingen aan te bieden en bepalen niet of een leerling al of niet geslaagd is. Zij kunnen wel een aanwijzing zijn voor de verdere oriëntering van de leerling.

De leerinhouden

De leerinhouden worden opgesteld door de leerplancommissie. Er wordt op gelet dat er een evenwicht is tussen 'verplichting' en 'eigen inbreng' van de leraar. De leerplannen van CVPO stellen de doelen centraal.

De didactische en pedagogische wenken

In deze rubriek vindt de leraar hulpmiddelen om de doelstellingen te bereiken. Het zijn zowel didactische werkvormen, didactisch materiaal, audiovisuele middelen, ...

De wenken zijn een hulp voor de leraar, maar verplichten hem/haar geenszins om ze aan te wenden. De school en de leraar zijn autonoom bij het concretiseren van de specifieke doelstellingen en de leerinhouden.

De evaluatie

In deze rubriek vindt de leraar een concept over de wijze waarop hij/zij de beoordeling van de leerling kan verantwoorden.

De bibliografie

De leraar vindt in de bibliografie een lijst van vaktijdschriften, handboeken, schoolboeken, handleidingen, standaardwerken, naslagwerken, didactische pakketten, ... die hem/haar kunnen helpen bij het voorbereiden van de lessen of die hij kan gebruiken als didactisch materiaal.

Besluit

CVPO opteert waar mogelijk voor:

- open leerplannen, met veel ruimte voor de eigen inbreng van het lerarenteam en veel didactische en pedagogische tips ter ondersteuning;
- een hechte horizontale en verticale samenhang.

LESSENTABEL

Creatie en Mode - 2^e graad - TSO

Basisvorming

17

AV Godsdienst/N.C. - Zedenleer	2	2	
AV Aardrijkskunde	1	1	
AV Natuurwetenschappen	2	2	
AV Frans	2	2	
AV Geschiedenis	1	1	
AV Lichamelijke Opvoeding	2	2	
AV Nederlands	4	4	
AV Wiskunde	3	3	

Optioneel gedeelte

19

Fundamenteel gedeelte

17

AV Engels	2	2	
AV Frans	1	1	
AV Informatica	1	1	
AV Plastische Opvoeding / KV Beeldende Vorming / TV Kleding Creatie	4	4	
TV Kleding		5	5
Vormgeving	4	4	
Kostuum- en kunstgeschiedenis	1	1	
PV Praktijk Kleding		4	4

Complementair gedeelte

2

TV Kleding	2	2	
Toegepaste Informatica <i>Initiatie CAD</i>			

Andere te gebruiken leerplannen

Voor de volgende vakken worden de opgegeven leerplannen gebruikt in combinatie met dit leerplan

Basisvorming

AV Aardrijkskunde	OVSG: 0/2/1991/083 en 0/2/1992/196
AV Natuurwetenschappen	OVSG: 0/2/1991/112 en 0/2/1992/218
AV Frans	OVSG: 0/2/1991/092 en 0/2/1992/217
AV Geschiedenis	OVSG: 0/2/1991/109 en 0/2/1992/227
AV Lichamelijke Opvoeding	OVSG: 0/2/1996/079
AV Nederlands	OVSG: 0/2/1991/106
AV Wiskunde	OVSG: 0/2/1996/088 en 0/2/1996/204

Optioneel gedeelte

Fundamenteel gedeelte

AV Engels	OVSG: 0/2/1991/100 en 0/2/1992/215
AV Fysica	OVSG: 0/2/1991/093 en 0/2/1992/217
AV Informatica	OVSG: 0/2/1997/110

Bij het verschijnen van nieuwe leerplannen, wordt deze lijst aangepast.

VISIE OP ONDERWIJS

Basisreferentiekader

Het basisreferentiekader van waaruit onderwijs wordt verstrekt, vinden we terug in *het pedagogisch project*. Dit is het geheel van onderwijskundige en opvoedkundige uitgangspunten die vanuit een bepaald mens- en wereldbeeld door de inrichtende macht worden vastgelegd.

Door de ondertekening van de Gemeenschappelijke Verklaring inzake een non-discriminatiebeleid in het onderwijs en de onderschrijving van de Standpuntbepaling CVPO in het kader van de opvolging van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind vormen volgende inhoudelijke principes een *rode draad in het pedagogisch project van elke inrichtende macht van het provinciaal onderwijs*:

- het provinciaal onderwijs is open onderwijs, toegankelijk voor iedereen, vertrekkend vanuit de idee van een pluralistische samenleving, waarbij mensen met verschillende overtuigingen en achtergronden met elkaar positief kunnen omgaan, zonder daarom hun identiteit te verliezen;
- het provinciaal onderwijs is gericht op de maximale ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en ontwikkelingskansen van alle leerlingen en op de voorbereiding van een beroepsleven;
- het provinciaal onderwijs is gericht op het bijbrengen van eerbied voor de rechten van de mens en op het beleven en toepassen van mensenrechten in de geest van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en inzonderheid het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Jongeren worden, ongeacht de capaciteiten waarover ze beschikken, erkend als medeburgers en worden aangesproken om verantwoordelijkheid op te nemen voor en mee vorm te geven aan de kwaliteit van (het leven op) de school.

Geënt op de basisbeginselen van het pedagogisch project stuurt de school haar onderwijskundig en opvoedkundig beleid en formuleert ze haar *schoolvisie*.

In de schoolvisie expliciteert de school haar pedagogisch referentiekader in de vorm van concrete opvoedingsdoelen, waarden en normen en beschrijft ze hoe ze haar socialisatie-opdracht wil realiseren. De schoolvisie vormt de basis voor schoolwerkplanontwikkeling.

Ontwikkelingsbegeleiding

Ontwikkelingsbegeleiding omvat alle lesgebonden en les overstijgende onderwijsactiviteiten en/of methodes die gericht zijn op waardensocialisatie.

Aandacht gaat hierbij zowel uit naar leerlinggerichte activiteiten als naar het scheppen van randvoorwaarden voor een leefbare school en schoolomgeving voor alle onderwijsparticipanten.

In een school is het bijvoorbeeld onmogelijk om gezondheidszorg en gezondheidseducatie van elkaar te scheiden omdat de organisatie van de zorg het eerste element van de opvoeding is en een basisvoorwaarde voor de kwaliteit van de opvoeding. Dezelfde redenering geldt voor alle andere educatievormen.

Hiertoe rekenen we:

- relatiebekwaamheid en sociale vaardigheden
We verwijzen hiervoor naar de vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen in de eerste graad.
Bijvoorbeeld het organiseren van leefsleutels op school, kennismakingsdagen, klasactiviteiten gericht op leren samenwerken, ...
- gezondheidseducatie
Het uitwerken van een gezondheids- en/of drugbeleid op school. Bijvoorbeeld het organiseren van activiteiten rond “gezonde voeding”, “roken”., ...
Verkeerseducatie, bijvoorbeeld bij het verkennen van de omgeving rondom de school
We verwijzen naar de vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen in de eerste graad.
- opvoeden tot burgerzin
Bijvoorbeeld het oprichten van een leerlingenraad, leerlingen betrekken bij de herinrichting van de speelplaats, leerlingen inzicht bijbrengen in de werking van het provinciebestuur, ...
- milieueducatie
Deze educatievorm vindt men beschreven bij de vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen. Bijvoorbeeld het organiseren van een milieuproject.
- leren leren
Het doel van leren op school is in de eerste plaats het leerproces en niet het cijfer. Leerkrachten moedigen hun leerlingen aan om te slagen en begeleiden hen bij dit proces. We verwijzen hier eveneens naar de vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen in de eerste graad.
- interculturele vorming
Bij de vorming van interculturele competentie gaat het om inzichten, vaardigheden en houdingen die integraal deel uitmaken van een sociaalvaardige houding en die we nastreven bij de leerlingen en bij onszelf om optimaler in onze multiculturele samenleving te kunnen functioneren evenals in de context van internationalisering.
- culturele en esthetische vorming
Voor veel leerlingen is de school de enige introductie in de culturele wereld. Deze leerlingen dienen in hun leerplichtonderwijs kennis te maken met cultuur en een basis op te bouwen die hen levenslang mogelijkheden biedt voor verdere ontwikkeling.
Cultuur als instrument speelt een rol bij het verwezenlijken van brede vormingsdoelen als sociale cohesie, tolerantie en maatschappelijke betrokkenheid.

ALGEMENE PROFILERING VOOR DE STUDIERICHTING CREATIE EN MODE

De visie op het kledingonderwijs werd grondig herdacht. Afstappen van de traditionele leerprocessen en met behulp van creatieve werkvormen aangepaste inhoud aanbieden, inspeland op de vraag van de arbeidsmarkt en vervolgonderwijs, is het devies.

Creatie en Mode is een studierichting die past in deze vernieuwing: creatief denken en vormgeven van producten gericht op elementen uit de modewereld. Mode is een totaalconcept waarvan kleding slechts één aspect is.

In de studierichting *Creatie en Mode* zal men het proces volgen van creatief en verantwoord handelen 'Ontwerp – Realisatie – Presentatie'. Aangezien dit proces ook toepasbaar is in andere situaties, moet bijgevolg de inhoud in een breder perspectief worden geplaatst.

Na het beëindigen van de studierichting *Creatie en Mode* dienen de leerlingen te beschikken over een degelijke kennis en voldoende vaardigheden om verschillende studierichtingen van de derde graad te volgen. Daarenboven is hun houding en ingesteldheid gericht op het flexibel omgaan met diverse situaties. Het geeft de leerlingen troeven in de hand om zich – door middel van procesmatig denken – in te werken in andere technische specialiteiten.

Tijdens de lessen *Creatie en Mode* leert men overwegend omgaan met beelden. Aan de eigen inbreng van de leerling wordt zeer veel belang gehecht. Door het procesmatig werken worden de aanschouwelijke problemen creatief verwerkt.

Men zorgt ervoor dat de leerling op een praktische manier kennis maakt met verschillende aspecten van ontwerpen, realiseren en presenteren en dit ondersteund met de nodige theoretische kennis

De kerngedachten van denkend handelen en handelend denken staat hier centraal. Denken en uitvoeren steunen elkaar en werken aanvullend.

De leerinhoud van de taalvakken en wetenschappelijke vakken moeten zoveel mogelijk aansluiten op de specificiteit van de studierichting *Creatie en Mode*.

In de component *Creatie* is het de bedoeling op een technisch-technologisch verantwoorde manier objecten te creëren, die beantwoorden aan de behoeften van de klant. Dit zowel vanuit esthetisch-cultureel (design) als vanuit sociaal-economisch (verkoop) standpunt. De nadruk wordt gelegd op het creatief denken over en vormgeven van producten, gesteund op een correct behoefteonderzoek (marktonderzoek).

De leerlingen maken kennis met technieken voor het presenteren van hun producten.

In de component *Vormgeving* komen volgende facetten aan bod:

- het omzetten van ontwerpen in technische tekeningen (ook CAD ondersteunend);
- het verkennen van de wereld van de soepele materialen zodat een commercieel, maar ook ecologisch en ergonomisch verantwoorde materiaalkeuze kan worden gemaakt;
- studie van het materiaal;
- productanalyse (kunnen bepalen welke grondstoffen, afwerkingen en machines het best gebruikt worden);
- het omzetten van ontwerpen in een productierijp patroon of vorm, waarbij de leerlingen ook gebruik maken van een CAD-CAM systeem.

De, in de component *Creatie* uitgewerkte projecten, zullen steeds aan de verschillende fasen van de vormgeving worden getoetst.

In de component *praktijk* ontwerpen de leerlingen een proces dat efficiënt en ergonomisch produceren mogelijk maakt.

Zij testen uit welke voorstellen het meest geschikt zijn voor de realisatie en presentatie:

- het opzoeken van verantwoorde en commercieel haalbare productiemethoden (prijs-kwaliteit);
- het vastleggen van methoden in documenten onder de vorm van tekst en tekening, manueel en met de computer.

Leerlingenkenmerken.

De studierichting *Creatie en Mode* richt zich tot jongeren die creatief willen omgaan met soepele materialen, ideeën en inspiratiebronnen, en deze willen leren methodisch omzetten in een modisch product, dat economisch en ecologisch verantwoord is.

Ze hebben belangstelling voor kunsthistorische invloeden, kunnen uitdrukking geven aan ideeën en interesse en hebben oog voor functionaliteit.

De leerlingen die zich aangetrokken voelen tot deze studierichting zijn gevoelig voor: mode, kunst, cultuur, vormgeving, reclame en presentatie.

ALGEMENE DOELSTELLINGEN VOOR DE STUDIERICHTING CREATIE EN MODE

- Gericht zoeken naar informatiebronnen en ze kunnen raadplegen.
- Gericht leren kijken naar vorm en beelddaspecten.
- Ontdekken dat iedere cultuur zijn specifieke en waardevolle eigenheid bezit.
- Overeenkomsten tussen diverse kunstvormen afleiden door het gelijktijdig bekijken van kostuums en andere kunstvormen en hierbij rekening houden met de historische, sociale, economische, religieuze en politieke dimensie.
- Luisteren naar, zich inleven in, aanvullen en uitwisselen van ideeën.
- Streven naar originaliteit van het uit te voeren onderwerp.
- Werkruimte efficiënt inrichten.
- Steeds aandacht hebben voor een goede lichaamshouding.
- Oplossingen die ergonomisch werken bevorderen kunnen opzoeken en toepassen.
- Lezen en interpreteren van handleidingen van gereedschap.
- Gereedschap correct hanteren.
- Naleven van veiligheidsvoorschriften.
- Ontwikkelen van creativiteit en inlevingsvermogen om op een harmonische en authentieke wijze klantgericht, producten vorm te geven op basis van een behoefteonderzoek.
- Kennis maken met methodes en processen om natuur- en wereldbeelden, kunstelementen uit verschillende perioden en culturen, in een eigen creatief ontwerp te verwerken.
- Ontwikkelen van attitudes van vernieuwde aandacht en openheid tegenover de omringende werkelijkheid, zodat men zich bewust wordt van de wijze waarop men deze werkelijkheid waarneemt en ervaart.
- Werken aan een eigen denkpatroon door probleemoplossend te leren handelen bij het omzetten van ideeën en gevoelens in een concept dat functioneel, decoratief, esthetisch, ecologisch, klantgericht, ... moet zijn.
- Zich communicatieve vaardigheden eigen maken door het overbrengen van verbale en non-verbale boodschappen.
- Motorische vaardigheden oefenen bij diverse vormgevings- en realisatietechnieken.
- Verwerven van attitudes en sociale vaardigheden die nodig zijn om als mens volwaardig te kunnen participeren in de maatschappij.
- Denken, organiseren en realiseren van opdrachten onder een bepaalde tijdsdruk, efficiënt gebruik van gereedschap en apparaten, communiceren door tekeningen en oplossingen, zoeken door het kiezen van de gepaste middelen.
- Het gewenste werkstuk monteren en afwerken met een vooraf bepaalde kwaliteitsnorm.
- Algemene computerkennis kunnen aanwenden om inzicht te verwerven in de werking en de mogelijkheden van verschillende systemen.

ALGEMENE PEDAGOGISCHE EN DIDACTISCHE WENKEN

In de lessentabel is het onderscheid gemaakt tussen AV Plastische opvoeding / KV Beeldende vorming / TV Kleding en PV kleding. Er is een leerplanonderdeel voorzien voor het vak Creatie, Vormgeving, Kunst en kostuumgeschiedenis en voor Praktijk. Indien er verschillende leraren les geven in een graad zullen zij de leerplandoelstellingen in overleg realiseren. De inhouden worden zo aangeboden dat de leerling deze vakken ervaart als één geheel.

Men is verplicht om minimum 4 thema's uit te werken en minstens 5 werkstukken per leerjaar.

Twee werkstukken zijn kledingstukken.

Op het einde van de tweede graad moeten rok, broek en blouse gerealiseerd zijn.

- 1 werkstuk wordt geïnspireerd door Mode:

- modeontwerper;
- modetendens;
- folklore;
- ...

- 1 inspiratiebron is geïnspireerd uit de wereld van de Kunst:

- kunststroming;
- kunstenaar;
- kunstwerk;
- kunsttechniek;
- ...

- 2 thema's worden gekozen uit de belevingswereld van de leerling. Wat wil de leerling? Wat raakt de leerling? Wat is zijn gedachtegang?

- vrije tijd;
- muziek;
- sport;
- kledij;
- trend-watchers;
- media;
- ...

- Men kan ook een thema kiezen dat ontstaat uit de situaties met een uitnodigend probleemkarakter:

- milieu;
- armoede;
- kinderarbeid;
- nieuwe technieken;
- ...

Op die manier worden in de tweede graad minstens 8 thema's behandeld en minstens 10 werkstukken gerealiseerd.

- De thema's dienen voldoende beeldinformatie te bevatten. Ze moeten ook de ruimte scheppen om gevoelens uit te drukken en om menselijke relaties en gedragingen mogelijk te maken.

- De leerling wordt in het werkstuk niet alleen met het thema, maar ook met zichzelf geconfronteerd. Omdat de leraar en leerling samen het leerproces doorlopen (waarnemen, bevragen, evalueren en bijsturen), wordt de leerling geholpen in bewustwording en de bevestiging van de eigen identiteit.

Tijdens elke activiteit moeten steeds nieuwe beslissingen genomen worden. Het product wordt doorlopend geëvalueerd, zowel naar vorm als naar inhoud. Door deze kritische houding bouwt de leerling een waardeschaal op en maakt zich een aantal attitudes eigen.

Elke nieuwe ervaring vormt dan een uitdaging tot verdere groei.

Door het feit dat hier voor de leerling zeer zinvolle dingen gebeuren en ontstaan, waarbij hij succes ervaart, gaat hij meer zelfvertrouwen krijgen, waardoor hij gemakkelijker verantwoordelijkheid zal opnemen die hij kan gebruiken bij het vinden en aanvaarden van een eigen levenstaak.

Het is de taak van de betrokken leraar per thema te bepalen welke doelstellingen hij wenst te accentueren. In de loop van de derde graad moeten al de doelstellingen gerealiseerd zijn. Men zorgt ervoor dat de leerling op een praktische manier kennis maakt met verschillende aspecten van ontwerpen, realiseren en presenteren en dit ondersteunt met de nodige theoretische kennis. De volledige uitdieping van de theoretische kennis zal in de derde graad gebeuren.

Gedurende het ganse jaar wordt er gewerkt aan volgende attitudes:

- esthetisch aanvoelen;
- luisteren naar ideeën van anderen;
- zich inleven in ideeën van anderen;
- zin voor orde en nauwkeurigheid;
- zin voor precisie en detail;
- verantwoordelijkheidszin;
- zelfvertrouwen;
- kritische houding ten overstaan van eigen werk.

MINIMALE MATERIËLE VEREISTEN

- nutsvoorzieningen
  - ◆ voorzieningen voor koud water
  - ◆ elektriciteitsvoorzieningen voor:
    - verlichting
    - aansluiting toestellen
    - aansluiting apparatuur
- infrastructurele voorzieningen
  - ◆ zone voor praktijk
  - ◆ zone voor theorie: ruim genoeg om aan te passen aan didactische werkvormen
  - ◆ voldoende bergruimte
- specifieke uitrusting

Het aantal keer dat bepaalde voorzieningen moeten aanwezig zijn, is afhankelijk van het aantal leerlingen. Er dient voldoende te zijn voor elke werkende leerling.
- specifieke uitrusting voor praktijk
  - ◆ Naaimachine met werktafel
  - ◆ Overlock
  - ◆ Strijktafel
  - ◆ Strijkplank
  - ◆ Stoomstrijkijzer
- specifieke uitrusting voor de zone theorie
  - ◆ grote verplaatsbare werktafels met een glad werkblad
  - ◆ verplaatsbare prikboarden
  - ◆ grote verplaatsbare spiegel
  - ◆ paspoppen
  - ◆ klein werkgereedschap onder andere nietpistool, perforator, T-lat van 75 cm, lat 50 cm
  - ◆ vast projectievlak
  - ◆ bord
- specifieke uitrusting voor
  - ◆ brandveiligheid
  - ◆ eerste hulp bij ongevallen

- beschikbare uitrusting in de school
  - ◆ personal computer met plotter, printer en toepassingssoftware en randapparatuur (naar behoefte volgens leerlingenaantal)
  - ◆ overheadprojector
  - ◆ video toestel
  - ◆ televisietoestel
  - ◆ strijktafel met afzuiginstallatie
  - ◆ stoomstrijkijzer met individuele stoomketel
  - ◆ thermocoleerpers.

***SPECIFIEKE DOELSTELLINGEN,
LEERINHouden,
PEDAGOGISCHE EN DIDACTISCHE
WENKEN***

***AV PLASTISCHE OPVOEDING
KV BEELDENE VORMING
TV KLEDING***

***AV Plastische opvoeding / KV Beeldende Vorming / TV Kleding
Creatie***

5 5

<i>2de graad Technisch Secundair Onderwijs Creatie en Mode</i>	<i>AV PLASTISCHE OPVOEDING KV BEELDENE VORMING TV KLEDING</i>	<i>CREATIE</i>
---	--	-----------------------

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Zich inleven in de probleemstelling bij de introductie van de gestelde opdracht.	B	1. Inlevings - en inspiratiefase ➤ probleemstelling	
Vanuit een geformuleerde behoefte, oplossingen uit de wereld van creatie en mode ontwikkelen.	B	➤ behoefteonderzoek ➤ doelgroep ➤ trendsetters ➤ functies van mode en kleding	
Bij het ontwikkelen van ideeën, rekening houden met ecologische, esthetische en economische factoren.	B		
Gericht zoeken naar informatie- en inspiratiebronnen en ze raadplegen.	B	➤ informatiebronnen eventueel in samenspraak met toegepaste informatica	
Ontdekken hoe vormen en kleuren kunnen inspireren tot nieuwe vormgeving	B	➤ kleurgebruik toepassingen demonstreren aan de hand van een tekenpakket ➤ vormgeving: bestaande materialen recycleren naar nieuwe vormgeving	
Waargenomen beelden ontleden en plaatsen in hun maatschappelijke context.	B	➤ . klassikaal presenteren van documentatie	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Inspiratie vinden in de wereld van de kunst en in andere culturen om eigen ideeën vorm te geven.	B	➤ inspiratiebronnen eventueel opzoeken via internet	
Aantonen hoe de beeldaspecten de vormgeving van de eigen creaties bepaald hebben. Verschillende materialen en technieken kennen die je bij vormgeving kan gebruiken om het voorwerp te visualiseren.	B B	➤ beeldaspecten: <ul style="list-style-type: none"> ◆ vorm, compositie, harmonie, ordening, onderlinge verhoudingen, evenwicht, ritme, beweging, richting ... ◆ kleur, toon, tinten, contrast, transparant, ... ◆ structuur, oppervlaktetextuur eventueel ondersteund door een tekenpakket ... ➤ materiaal: <ul style="list-style-type: none"> ◆ papier, karton, weefsels, rubber, metaal, hout, organisch materiaal, vindmaterialen, ... ➤ technieken: <ul style="list-style-type: none"> ◆ schetstechnieken, schildertechnieken, boetseertechnieken, vlechten, knopen, stikken, lijmen, knippen, ... 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Ideeën visueel maken door middel van schetsen, collages, assemblages, maquettes, ... en toelichten.	B	2. Ontwerpfase ➤ sfeercollages	
Schetsen van de menselijke figuur, met aandacht voor de onderlinge verhoudingen.	B	➤ opbouw van de menselijke figuur in modische houdingen	
Schets van een menselijk lichaam.	B	➤ modeschetsen en mode-illustraties ➤ twee- en driedimensionale realisaties	
Een selectie maken uit de voorontwerpen in functie van de actuele behoeften, de interesse, de mogelijkheid tot authentiek werken, realisatiemogelijkheden, de esthetische kwalificatie, ...	B	➤ werk- en sfeerbladen, assemblages, modeschetsen, modetekeningen, technische schetsen, technische tekeningen, ... ➤ presentatiemogelijkheden zie toegepaste informatica	
De geselecteerde voorontwerpen creatief realiseren.	B		
Beeldaspecten verwerken.	B	➤ beeldaspecten <ul style="list-style-type: none"> ◆ punt, lijn, vlak ◆ kleurtonen en tinten ◆ mengkleuren ◆ evenwicht in harmonie en compositie ◆ contrast (in licht, kleur, vorm, grootte, materie, ...) ◆ ritme, statisch / dynamisch ◆ structuur, oppervlakte textuur ◆ dieptewerking, voorgrond, achtergrond, ◆ plasticiteit. 	
De gepaste technieken, materialen en gereedschappen kiezen, rekening houdend met ecologische en economische aspecten.	B	➤ gereedschappen: <ul style="list-style-type: none"> ◆ potloden, kleurpotloden, aquarelverf, plakkaatverf, pastels, inkten en markers en andere. 	
Herkennen en benoemen van gebruikte materiaalsoorten en gereedschappen	B	➤ materialen voor ruimtelijke vormgeving: <ul style="list-style-type: none"> ◆ papier, karton, weefsels, rubber, metaal, hout, organisch materiaal, vindmaterialen, ... 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
<p>Enkele typografische begrippen en constructies hanteren.</p> <p>Verantwoorde typografische keuzes maken in functie van de sfeer en de technische uitvoerbaarheid.</p> <p>Ontwerpen van een origineel logo in functie van de identiteit van het product of het merk.</p> <p>Ontwerpen van een origineel label, met harmonische verwerking van het logo.</p> <p>Aantrekkelijk presenteren van informatie en documentatie.</p> <p>Ontwerpen van een origineel verpakkingsmiddel in functie van het product.</p> <p>Op boeiende wijze het totale concept presenteren.</p>	<p>B</p> <p>B</p> <p>B</p> <p>B</p> <p>B</p> <p>B</p> <p>B</p>	<p>3. Presentatiefase</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Lettypes (zie toegepaste informatica) ➤ vormgeving: manueel en met de computer ➤ sfeercollages ➤ slogans en reclameteksten ➤ affiches, advertenties, uitnodigingen en andere ➤ soorten logo's <p>Al deze onderwerpen kunnen manueel en met de computer uitgewekt worden</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ label: materiaal, onderhoud, merk / logo ➤ lay-out: harmonisch samengaan van beeld en tekst <p>Voor deze onderwerpen kan je mogelijk gebruik maken van CAD bibliotheek</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ verpakkingsmiddelen <ul style="list-style-type: none"> ➤ presentaties <ul style="list-style-type: none"> ◆ presentatiemap met schetsen, sfeerbeelden, collages, modetekeningen... ◆ logboek, visual notebook, etalage, display, modeshow 	
<p>Evalueren van de ontwerpen en producten.</p> <p>De stappen in het eigen proces herkennen.</p> <p>Evalueren van het individueel proces.</p>	<p>B</p> <p>B</p> <p>B</p>	<p>4. Evaluatiefase</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ evaluatienormen 	

Pedagogische en didactische wenken

Creatie

Om de doelstellingen te realiseren werken we best met werkgehele, waarbij de vier fasen (inlevings- en inspiratiefase, ontwerpfasen, presentatiefase en evaluatiefase) één geheel worden en achtereenvolgens aan bod komen.

Inlevings- en inspiratiefase

De introductie van het thema kan gebeuren aan de hand van multimedia (tijdschriften, videoclips, modeshow, Internet, ...), een bezoek aan een tentoonstelling of aan een museum (design of modemuseum), een verhaal of een tekst of gewoon een probleemstelling (modebehoefte of attributen voor een schoolactiviteit).

Door middel van brainstorming onderzoeken we het thema en ontleden we de beeldende mogelijkheden

We bakenen de beeldende opdrachten af en onderzoeken er de zinvolheid van (ontwerpen voor kledingstukken, textiel, toebehoren, blikvangers, verpakkingen, reclameproducten en andere). Het is zaak de leerling te begeleiden in het gericht zoeken naar inspiratiebronnen.

We stimuleren de leerlingen om zich doelgericht te verdiepen en in te leven in de opdracht door zich te documenteren naar vorm- en beeldaspecten, materialen en technieken.

Zij leren methodes om informatie op te sporen.
Dit kan vakoverschrijdend gebeuren

Motiveer de leerlingen om gebruik te maken van multimedia (allerhande tijdschriften, catalogi, boeken, dia's, video's, het Internet, interactieve cd-rom's, ...), die op school of in de eigen omgeving voorhanden zijn.

Bezoeken aan tentoonstellingen en musea.

Het is aangewezen de leerlingen vertrouwd te maken met de basisbegrippen van de kleurenleer om later op spontane wijze reële toepassingen te kunnen maken.

De mengkleurenleer zal meer gebruikt worden dan de kleurenleer van het kleurenspectrum. De nadruk ligt hier op het schilderen en het mengen.

We vertrekken van de kleurencirkel en zullen vooral aandacht besteden aan het harmoniëren van de kleuren. Het werken met kleurengamma's, tinten en tonen, met kleurcontrasten zoals: licht-donker, warm-koud, complementair contrast, kleurcontrast, kwantiteitscontrast en andere.

Langs de mengkleurenleer willen we de leerlingen ook confronteren met de theorie van het kleurenspectrum.

Leer de leerlingen in functie van een thema gericht kijken naar beeldinformatie en deze ontleden in beelddaspecten, als lijn, vorm, kleur, compositie, ritme, ordening, textuur, structuur en andere materialen en technieken.

Deze informatie en documentatie verwerken tot een inspirerend sfeerbeeld, dat als ondersteuning kan dienen bij het ontwerp proces.

Dit kan collages, schetsen, vorm- en kleurstudies, monotypen, organische of kunstmaterialen en voorwerpen (garens, knopen, veren, schelpen e.a.) bevatten.

Dit sfeerbeeld kan eveneens bij de presentatie van het concept als blikvanger gebruikt worden.

Ontwerpfase

Voor de verschillende deelopdrachten worden, aan de hand van de inspiratiebronnen en de eigen fantasie, ideeën gevisualiseerd in schetsen en voorstudies.

Deze voorontwerpen worden in diverse kleuren, materialen en technieken uitgewerkt.

Bouw hier voldoende ruimte in voor het experiment.

Aanvullend met het materiaal door de leerling verzameld, stel je zelf voldoende materiaal ter beschikking. De school beschikt best over een bergruimte waar tal van materialen waarmee de leerling kan experimenteren, opgeslagen worden.

Laat de leerling zo vrij mogelijk bij de keuze van materialen en technieken om de creativiteit te stimuleren.

De voorontwerpen worden mondeling toegelicht voor de klas en de definitieve keuze wordt verantwoord.

Iedere leerling voert per deelaspect van het concept één origineel ontwerp, twee- of driedimensionaal uit. Hij zal zelf een keuze maken uit het grote aanbod van technieken om op authentieke wijze vorm te geven aan een eigen idee van een vooropgestelde opdracht.

Door de gemeenschappelijke inspiratiebron zullen de verschillende realisaties per leerling één geheel vormen.

Naast de artistieke bekommernis zal de leerling ook aandacht schenken aan de functionele mogelijkheden van de ontwerpen.

Dit kan gebeuren in overleg met de leraar vormgeving, zonder dat deze tussenkomst een rem zou zetten op de creativiteit van de leerling.

Het spreekt hier voor zich dat in dit nieuw concept, het constante vakoverleg tussen de leraren creatie, vormgeving en praktijk een noodzaak is.

Presentatiefase

De inspiratiebronnen, vooral de kunstinformatie en documentatie, kunnen individueel of in groep verwerkt worden op grote panelen in het vaklokaal of de presentatieruimte. Eveneens kunnen de kunstenaar, het historisch kostuum of de stijlperiode gesitueerd worden op de tijdslijn.

De constante confrontatie zal het cultuurhistorisch inzicht van de leerlingen bevorderen.

Inspiratiebronnen kunnen individueel uitgediept worden in persoonlijke opdrachten.

Het titelblad van de paper /en of de map kunnen eveneens het resultaat zijn van een beeldende vormgeving.

Het is zinvol om binnen een toekomstgericht opleiding de computermogelijkheden in verband met de presentatie te onderzoeken en toe te passen. Elementair computergebruik wordt in overleg met de leraar informatica aangeleerd.

Tijdens de lessen toegepaste informatica worden bepaalde leerinhouden uit *creatie* verder uitgewerkt.

Specifieke software pakketten kunnen binnen de lessen aangewend worden voor grafische opdrachten, bijvoorbeeld (bijvoorbeeld: lay-out voor uitnodiging of aankondiging van een activiteit, het vormgeven van teksten bij presentaties, verweking van teksten bij ingescande tekeningen en andere). Bij het inscannen gebruiken we zoveel mogelijk eigen ontwerpen of tekeningen.

Ook hier moeten we waakzaam blijven voor de herkenbaarheid van de authenticiteit in de ontwerpen.

De presentatie van de verschillende ontwerpen uit het vak Creatie is een eerste stap in de presentatie van het eindproduct van de drie vakken.

Hier wordt een beroep gedaan op een aantal reeds verworven vaardigheden, onder andere artistieke, technische, communicatieve en sociale vaardigheden.

De verschillende modische ontwerpen zoals de sfeerbeelden, de werkbladen en het visueel notepad met schetsen en modetekeningen, de maquettes, ruimtelijke blikvangers en andere zullen op sfeervolle wijze gepresenteerd en toegelicht worden (wand, paneel, etalage, display).

De ontworpen labels, reclameproducten (draagtassen, kaarten, ...) of verpakkingen kunnen hier een ondersteunende rol hebben.

De eindpresentatie, uitgewerkt in de drie vakken, kan aanvulling krijgen met een portfolio, een persmap, een modeshow en andere.

Evaluatiefase:

In het logboek vinden we de neerslag van het doorlopen proces.

Dit kan een concrete hulp bieden bij de procesevaluatie. Bij de presentatie van de ontwerpen heeft de leraar de gelegenheid tot het houden van een leergesprek. Hierbij kan de leraar de leerling helpen zich bewust te worden van eigen houding, mogelijkheden, tekorten en werkmethodes; het waarom en de gevolgen ervan.

TV KLEDING

TV Kleding

<i>Vormgeving</i>	<i>4</i>	<i>4</i>
<i>Kostuum- en kunstgeschiedenis</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
<i>Toegepaste informatica</i>	<i>2</i>	<i>2</i>

<i>2de graad Technisch Secundair Onderwijs Creatie en Mode</i>	<i>TV KLEDING</i>	<i>VORMGEVING</i>
---	--------------------------	--------------------------

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Een marktonderzoek opzetten, uitvoeren en de ontwerpen toetsen aan de resultaten ervan.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ marktonderzoek: <ul style="list-style-type: none"> ◆ bruikbaarheid ◆ uitvoerbaarheid ◆ doelgroep ◆ prijsklasse ◆ principe: vraag en aanbod ◆ stijl en tendensen 	
Verduidelijken en eventueel bijsturen van het ontwerp door middel van een technische schets of een technische tekening.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ technische schets ➤ technische tekening 	
De begrippen <i>ergonomie</i> , <i>product-ergonomie</i> en <i>proces-ergonomie</i> omschrijven.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ begrippen: <ul style="list-style-type: none"> ◆ ergonomie ◆ product-ergonomie ◆ proces-ergonomie 	
Een ontwerp analyseren op zijn ergonomische waarde en indien nodig aanpassen.	B B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ draagcomfort ➤ klantenwens ➤ functionaliteit ➤ veiligheid ➤ gezondheid ➤ milieu 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Bij het gebruik van materiaal en toebehoren, rekening houden met de ecologische gevolgen ervan.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ecologische principes ➤ recycleren 	
De gepaste materialen en toebehoren kiezen en deze keuze verantwoorden.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ terminologie ➤ functionaliteit <ul style="list-style-type: none"> ◆ bruikbaarheid ◆ eigenschappen ◆ onderhoud ➤ milieuvriendelijkheid ➤ prijs ➤ handelsvorm ➤ grondstoffen ➤ weefsels ➤ etikettering ➤ kostprijs ➤ ecologisch aspect 	
De vezeltabel hanteren.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vezeltabel 	
Technische tekeningen en technische schetsen analyseren.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ belijning ➤ afwerking ➤ benamingen <ul style="list-style-type: none"> ◆ delen ◆ omtreklijnen ◆ binnenlijnen ◆ punten ➤ verhoudingen <ul style="list-style-type: none"> ◆ vergelijken ◆ aanpassen 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Aan de hand van een technische schets een technische tekening maken.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ normalisatievoorschriften <ul style="list-style-type: none"> ◆ bladschikking ◆ lijntypes ◆ symbolen ◆ maataanduidingen, ... 	
Enkele methodes om tot een vorm te komen opzoeken en omschrijven.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ mouleren ➤ ontmantelen 	
Een gepaste methode kiezen om tot een vorm te komen;	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ overnemen ➤ nameten ➤ construeren ➤ archiefpatroon 	
Enkele begrippen uit de vormstudie verduidelijken.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ bijvoorbeeld: een neep, een plooi, sluitingen, ... <ul style="list-style-type: none"> ◆ benamingen ◆ functie ◆ begrippen ◆ verwerkingsmogelijkheden 	
De relatie tussen een driedimensionale en een tweedimensionale vorm in eigen woorden uitleggen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ algemene vorm ➤ delen ➤ omtreklijnen ➤ punten 	
Maatnemen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ maten <ul style="list-style-type: none"> ◆ algemene principes ◆ lengte ◆ breedte 	
Opgenomen maten vergelijken met de matentabel en correct interpreteren.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ opgenomen maten ➤ matentabellen 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Tekensmateriaal en tekenmaterieel correct gebruiken.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ tekengerief ➤ meetgerief ➤ papiersoorten 	
Elementen van de computerconfiguratie opnoemen, herkennen en hun functie aangeven.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ digiteertablet ➤ digiteertafel ➤ plotter ➤ ... 	
Tekenen van het modelpatroon, manueel en met CAD.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ archiefpatroon <ul style="list-style-type: none"> ◆ overnemen ◆ wijzigen ➤ constructie <ul style="list-style-type: none"> ◆ relatie: vorm - maten ◆ opbouwen ➤ met CAD <ul style="list-style-type: none"> ◆ programma opstarten ◆ werken met het creatiemenu ◆ eenvoudige figuren tekenen ◆ op schaal tekenen ◆ digiteren van een vlakke vorm ◆ opslaan van de gegevens ◆ plotten van een vorm ◆ programma afsluiten 	
Het prototype voor wat betreft de pasvorm en modelweergave beoordelen en vervolgens verbeteren.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ pasvorm <ul style="list-style-type: none"> ◆ kenmerken van een goed passend prototype ◆ identificatie van eventuele fouten ◆ verbeteren ➤ modelweergave 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Het patroon verbeteren.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ pasvorm <ul style="list-style-type: none"> ◆ evenwicht ◆ lengtefouten ◆ breedtefouten ➤ modelweergave 	
De naadbreedte voor een patroon opzoeken.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rekening houden met <ul style="list-style-type: none"> ◆ materiaal ◆ afwerkingmethode ◆ kwaliteitsniveau 	
De afwerkingmethode vastleggen in een technische tekening.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ afwerkingmethode <ul style="list-style-type: none"> ◆ maataanduiding ◆ doorsnede 	
Een snijpatroon tekenen, manueel en met de computer.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ snijpatronen 	
Snijpatronen coderen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ draadrichting ➤ assemblagepunten ➤ codes ➤ snijfrequentie ➤ ... 	
Op het snijpatroon de eindcontrole uitvoeren.	B		
Het begrip <i>graderen</i> omschrijven.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ graderen <ul style="list-style-type: none"> ◆ experimenteel ◆ beredeneerd 	
Graderen met gradatietabel.	B		

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Het begrip <i>snijplan</i> omschrijven.	B	➤ snijplan	
Opnoemen van kwaliteitseisen waaraan materiaal en technieken moeten voldoen en tot een verantwoord snijplan komen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ◆ materiaalkeuze <ul style="list-style-type: none"> • vleug • bedrukking • ... ◆ handelsvorm ◆ snijrichting <ul style="list-style-type: none"> • economisch 	
Opzoeken van de intekening en deze vastleggen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ◆ snijschikking <ul style="list-style-type: none"> • open snijplan, gesloten snijplan • één maatnummer (prototype), één of meerder maatnummers (productie) 	
Bepalen van het nodige materiaal.	B	➤ benodigde stofhoeveelheid	
De functies, die betrokken zijn bij het vormgeven van een ontwerp in een confectiebedrijf, bondig situeren.	B	<ul style="list-style-type: none"> ➤ chef ontwerpafdeling ➤ modeliste, styliste ➤ aankoper ➤ confectie CAD-CAM –specialist ➤ patroontekenaar ➤ gradeerder ➤ patronenintekenaar 	

Pedagogische en didactische wenken

Vormgeving

Het volgende stappenplan dient steeds gehanteerd om een vast denkproces aan te leren.

- behoefte of probleemstelling
  - ◆ kiezen van het thema
- keuze van de beste oplossing
  - ◆ opzoeken van producten die passen binnen het thema
  - ◆ kiezen van het ontwerp
  - ◆ voor- en nadelen inschatten
- realisatie
  - ◆ stappen om het prototype te maken vastleggen in leerinhouden
  - ◆ realiseren van het prototype
- ingebruikneming
  - ◆ in gebruik nemen van het prototype
- evaluatie
  - ◆ evalueren van het proces en het product

Tijdens al de stappen van het proces houden we rekening met de IKZ- filosofie.

Hanteer diverse didactische werkvormen om de lessen constant boeiend te houden.

Betrek de leerlingen steeds nauw bij de verwerking van de opdrachten en geef hen zoveel mogelijk inspraak.

Werk geïntegreerd met de vakken creatie en praktijk. In de lessen creatie zal het concept vaste vorm krijgen. De ontleding voor wat betreft de vormstudie van het ontwerp gebeurt in de lessen vormgeving.

De gegevens en ervaringen worden vervolgens gebruikt tijdens de lessen praktijk.

Hier wordt het ontwerp in groep onderzocht op zijn produceerbaarheid en zal de leerling ook effectief een ontwerp realiseren.

Tijdens de lessen *Toegepaste Informatica* worden elementen uit *Vormgeving* verder uitgewerkt. Breng een bezoek aan de lessen CAD bij de leerlingen van de hogere jaren.

Breng de leerstof proefondervindelijk aan. Behandel enkel leerinhouden die de leerlingen nodig hebben. Aanvullen kan altijd nog.

Maak bij het opstellen van de jaarplanning vooraf een duidelijke keuze welke leerplandoelstellingen en leerinhouden bij een bepaald onderwerp aan bod moeten komen.

Het is niet de bedoeling dat alle leerplandoelstellingen en leerinhouden in elk onderwerp ter sprake komen. Wel moeten ze tegen het einde van de tweede graad door iedereen gerealiseerd zijn.

De inhoud en verschillen van ontwerp tot ontwerp en van jaar tot jaar. Daarom is het noodzakelijk een map met vakinhoud aan te leggen. Deze map gaat met de groep leerlingen mee naar het volgende leerjaar.

Het lokaal moet aantrekkelijk zijn en de hedendaagse visie op de studierichting *Creatie en Mode* uitstralen.

Aan de hand van ontwerpen (sfeerbeelden, collages, Visual notebook, ...) en een vragenlijst wordt de leerling op marktonderzoek gestuurd en / of test zijn ontwerpen aan het modeadvies naar de vooraf bepaalde doelgroep. Dit kan in samenwerking met de leraar Nederlands.

De leerling brengt verslag uit van het onderzoek. Besteed hierbij bijzondere aandacht aan de communicatieve vaardigheden. De resultaten worden in groep besproken.

Breng het verzamelde materiaal samen.

Als uit het marktonderzoek blijkt dat een bepaald aspect niet of onvoldoende in het ontwerp aanwezig is, kan het ontwerp bijgesteld worden.

De ontwerp-tekening wordt een technische schets, nadien een technische tekening die verder gaat naar de patroonafdeling. Laat de technische tekening bij voorkeur op computer maken.

Als de vakken creatie en vormgeving door verschillende leraren gegeven worden, is samenwerking noodzakelijk.

Pas het ontwerp permanent aan volgens de ergonomische wens van de doelgroep.

Baken het probleem af. Belangrijk hierbij is dat men zich inleeft in de gebruikerssituatie en nagaat wie de betrokken klanten zijn om op die manier te komen tot de optimalisatie van het ontwerp. Dit alles gebeurt teamgericht en kan in verschillende stappen worden afgewerkt.

Leg een verzamelmap van ideeën aan. Wat kan gebruikt worden van de afvalberg? Waarvoor? Laat de leerlingen relevante artikelen over ecomaterialen en verven verzamelen.

Leg in samenspraak met de leerling de criteria vast voor het kiezen van het materiaal en toebehoren op basis van het ontwerp. Leg eventueel contacten met bedrijven.

De keuze van het ontwerp zal in overleg met de leerling gebeuren, rekening houdend met het eventuele marktonderzoek. Uit de collectie wordt een selectie gemaakt van het meest interessante en succesvolle ontwerp. Besteed veel aandacht aan de mondelinge verantwoording. Zo leert de leerling vanzelf verkoopargumenten gebruiken.

Bestudeer alleen de geselecteerde grondstof, bijvoorbeeld door groepsopdrachten te geven en de materialen te laten uittesten. Laat de eigenschappen en onderhoud van de gekozen materialen opzoeken in beschikbare informatiebronnen. Nodig eventueel een gastspreker uit.

De leerling legt documentatie aan over de gebruikte grondstoffen.

De grondstof verschilt van ontwerp tot ontwerp en van jaar tot jaar. Daarom zullen de leerlingen een tabel opmaken van de grondstoffen die ze reeds besproken hebben. De ingevulde tabel gaat met de leerling mee naar het volgende leerjaar, met het oog op:

- het inlichten van de collega's over de behandelde leerinhouden;
- het garanderen dat de belangrijkste vezels in de loop van de hele opleiding zeker éénmaal aan bod komen.

Laat technische tekeningen verduidelijken:

- belijningen opzoeken
- benamingen noteren
- mogelijke verhoudingen die bepalend zijn voor het uitzicht van het ontwerp aanduiden
- afwerkingen die vorm bepalen, bespreken
- ...

Laat dit verduidelijken door detailtekeningen. Een technische schets of technische tekening bevat bruikbare gegevens voor het maken van een patroon en een snijpatroon. De technische tekening groeit naar mate men vordert in de modelontwikkeling.

De leerinhouden in verband met technisch tekenen (o.a. kader, hoofding, lijntypes...) groeien aan in de loop van de verschillende opdrachten. De verwerking gebeurt bij voorkeur met de computer.

Vergeet niet de nodige aanduidingen alvorens de driedimensionale vorm vlak te plaatsen. Dit alles dient onder begeleiding te gebeuren. Je kan eventueel oude kledingstukken open knippen en vlak plaatsen om de leerling het verschil tussen drie- en tweedimensionale vormen te laten waarnemen.

Laat eerst de leerling zelf de maten die er nodig zijn, opzoeken. Laat eventueel aanvullen met gegevens uit bestaande matenlijsten. Bespreek het nodige materiaal om maten te nemen. Noteer de matenlijst. Laat de leerling zoveel mogelijk per ontwerp een andere manier kiezen voor het opzoeken van de vorm.

Laat de leerling zelfstandig de patroonvorm ontdekken, bijvoorbeeld bij het zoeken van de patroonvorm van een broek. Dit kan experimenteel gebeuren op een etalagepop, een beer, ...

Maak, indien er gebruik wordt gemaakt van archiefpatronen, de leerling hierin wegwijs zodat hij een keuze kan maken uit een aantal vormen. Controleer in het archiefpatroon de opgenomen maten. Bij de constructie van vormen (patronen) voor kledingstukken, vertrekt men van een basispatroon.

Bespreek de soorten, het gebruik en de juiste benamingen van het tekenmateriaal dat de leerling zal hanteren. Laat de leerlingen het nut van aangepast tekenmateriaal ervaren.

Laat de leerlingen bij voorkeur eerst op werkelijke grootte tekenen om zicht te krijgen op de juiste weergave van het ontwerp. Controleer het patroon eventueel driedimensionaal om de verhoudingen beter te kunnen evalueren. Steun op de wiskundige voorkennis.

Laat de leerlingen van bij het begin door middel van kleine opdrachten, met de computer werken. Maak gebruik van de voorbereidende oefeningen, maar gebruik enkel wat nodig is om tot een patroon te komen. Schenk aandacht voor de naamgeving van het bestand bij het bewaren op diskette. Laat de vormen uitplotten op verschillende schalen.

Realiseer, indien nodig een proefmodel als groepopdracht in de praktijk. Dit kan gebeuren in de lessen vormgeving en de lessen praktijk. De uitwerking gebeurt in een proefmateriaal dat zo dicht mogelijk het gekozen materiaal van het ontwerp benadert. Laat het proefmodel globaal uitwerken en zonder detail afwerkingen. Bij het hanteren van een archiefpatroon kan deze uitwerking vervallen als de lijntoile de creatie sterk benadert.

Indien het proefmodel een kledingstuk is, wordt het aangepast op typemannequin. Betrek de leraar creatie bij de beoordeling.

Bespreek enkel die pasfouten die van toepassing zijn op het prototype.

Deze opdrachten moeten in samenwerking en gelijktijdig met de praktijk gebeuren. De resultaten van het opzoekwerk in de praktijk worden gebruikt om het snijpatroon te maken. Breng afgewerkte kledingstukken mee en laat deze bestuderen, waarbij het prijs-kwaliteitsprincipe centraal staat.

Laat de leerlingen het belang van een correct patroon inzien.

Gebruik de standaardsymbolen uit het archief.

Bestudeer raderbladen in samenspraak met wiskunde (assenstelsel en kwadranten).

Pas een gradatie toe op eenvoudige meetkundige figuren om het principe te verduidelijken. Nadien leren de leerlingen complexere vormen graderen.

Illustreer de manier van werken in de snijzaal met een video-opname of tijdens een bedrijfsbezoek.

Hanteer groepswork als werkvorm om tot het beste snijplan te komen. Zoek eventueel verschillende schikkingen op en vergelijk ze met elkaar.

Gebruik de schets van de intekening om inzicht te krijgen in de formule van de materiaalberekeningen. Schenk voldoende aandacht aan de opbouw bij de bespreking van het snijplan.

Benadruk de milieuproblematiek en stimuleer de leerlingen om creatief te zijn in de verwerking van restmateriaal.

<i>2de graad Technisch Secundair Onderwijs Creatie en Mode</i>	<i>TV KLEDING</i>	<i>KOSTUUM- EN KUNSTGESCHIEDENIS</i>
---	--------------------------	---

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Een kostuum situeren in de juiste stijlperiode en hier van de karakteristieke opnoemen.	B	Nabije Oosten - Egypte - Mesopotamië	3 ^{de} – 2 ^{de} millennium voor Christus
Typische kenmerken van kostuums kennen en herkennen in verschillende kunstuitingen	B	Klassieke Oudheid - Griekenland	8 ^{ste} eeuw voor Christus 5 ^{de} eeuw na Christus
Situeren van de kunstperiode op de historische tijdband	B	Rome	
De typische kenmerken van de periode kaderen in de tijdsgeest met aandacht voor de historische, sociale, economische, religieuze en politieke achtergronden	B	Middeleeuwen - Byzantium - Romaans - Gotiek	5 ^{de} – 15 ^{de} eeuw
Het huidige modebeeld vergelijken met de verschillende kunststromingen	B	Nieuwe Tijd - Renaissance - Barok - Rococo	15 ^{de} – 18 ^{de} eeuw

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
		<p>Nieuwste Tijd 19de – 20ste eeuw</p> <ul style="list-style-type: none"> - Classicisme - Restauratie - Romantiek - Impressionisme - Belle époque - Dolle jaren '20 - Jaren '30 <p>Eigen tijd na 1945</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jaren '40 <ul style="list-style-type: none"> • New-look - Jaren '50 <ul style="list-style-type: none"> • Blue-jeans • H – A – Y- lijn • .... - Jaren '60 <ul style="list-style-type: none"> • Mini • Mary Quant • Courrèges • ... - Jaren '80 <ul style="list-style-type: none"> • Merkcultus • ... - Jaren '90 <ul style="list-style-type: none"> • Belgische modeontwerpers “de Zes van Antwerpen” 	

Pedagogische en didactische wenken

Kostuum- en kunstgeschiedenis

Realiseer de doelstellingen bij de behandeling van de verschillende periodes.

Behandel zowel de dames- als herenkleding.

De beschrijving beperkt zich niet alleen tot de algemene kenmerken van de kostuums, maar ook de materialen, toebehoren, kapsels, maquillage enz. worden behandeld.

Het kan geenszins de bedoeling zijn om de algemene kenmerken van details aan te leren. Toch is het belangrijk om benamingen die in het huidige modebeeld nog opduiken te behandelen. Zo kan men onder andere de etymologie van de onderdelen achterhalen.

Door simultaan beelden te projecteren van kostuums naast voorbeelden van andere kunstvormen tracht de leerling overeenkomsten tussen de diverse kunstvormen af te leiden.

Het is de bedoeling dat de leerling zich spontaan bij iedere kunstperiode een visueel beeld kan vormen, waarbij specifieke kenmerken uit die periode duidelijk tot uiting komen.

Het is ook aan te raden om het verband te leggen met de muziek door een typisch muziekfragment te laten horen uit de periode die men bespreekt.

Op een vergrote tijdsband, die permanent in het lokaal ophangt, documentatie van iedere kunstvorm aanbrengen na bespreking.

De leerlingen leggen een documentatiemap aan over de perioden die ze bestuderen. Deze map zullen ze nodig hebben in de derde graad.

Geef de belangrijkste karakteristieken van de tijdsgeest beknopt weer.

De opdracht met betrekking tot het vergelijken van het huidige modebeeld met de verschillende kunststromingen kan men geven tijdens de bespreking van de verschillende kunstperiodes. Maar ze kan ook gegeven worden bij het verschijnen van de nieuwe collectie per seizoen. Gebruik de extra edities uit kranten en tijdschriften die worden uitgegeven.

Tijdens de lessen kan men vakoverschrijdend werken met het vak creatie bij het zoeken van ideeën voor een nieuw uit te werken concept.

Bouw de lessen op door het constant gebruiken en vergelijken van kunstbeelden.

Vertrekkend vanuit de voorstelling van een kostuum, afgebeeld op een origineel kunstwerk (een schilderij, een bronssculptuur, een reliëf, een glasraam, een fresco, een tapijt, een vaas, ...) komen tot een analyse en beschrijving van het kostuum. Van hieruit worden de verbanden gelegd met karakteristieken uit de bouwkunst, de beeldhouwkunst, de schilderkunst, de toegepaste kunst, de muziek, ... Zodoende zullen de leerlingen inzien dat de kleding onlosmakend verbonden is met andere kunstuitingen. Het kostuum is een weerspiegeling van zijn tijd.

Maak gebruik van multimedia bij de presentatie en waar mogelijk, gebruik van video-opnames, Internet, een film, een bezoek aan een tentoonstelling (modemuseum), ...

Door deze concrete beelden komen we tot de historische, sociale, economische, religieuze en politieke dimensies.

Bestudeer al de kunstperiodes in de loop van de tweede graad. Een goede jaarplanning is van essentieel belang zodat de twintigste eeuw ook aan bod komt.

Het is aan te bevelen om in te gaan op de actualiteit. Je kan grote evenementen of jaarthema's aangrijpen en in verband brengen met de lessen.

**2de graad Technisch Secundair
Onderwijs
Creatie en Mode**

TV KLEDING

TOEGEPASTE INFORMATICA

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
<p>De computerconfiguratie bespreken.</p> <p>Inzicht hebben in de volgorde bij het aanzetten van de computer.</p> <p>Gegevens van een scherm aflezen en interpreteren.</p> <p>Klavier en muis hanteren.</p> <p>Algemene computerkennis aanwenden om inzicht te verwerven in de werking en de mogelijkheden van verschillende softwarepakketten.</p> <p>Inzien dat methodisch werken noodzakelijk is.</p> <p>Inzien waarom er bibliotheken moeten gecreëerd worden.</p>	<p>B</p> <p>B</p> <p>B</p> <p>B</p> <p>B</p> <p>B</p> <p>B</p>	<p>1. Algemeen</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ de computerconfiguratie ➤ opstarten van het systeem ➤ toetsenklavier ➤ muis ➤ procedure om het programma <ul style="list-style-type: none"> ◆ te starten ◆ te verlaten ➤ Systeemprogrammatuur : basis ➤ Mappen aanmaken ➤ Bestanden verplaatsen of kopiëren naar mappen ➤ Bestanden verwijderen uit mappen ➤ Bestanden een andere naam geven ➤ bibliotheek beheer ➤ bestandenlijst 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Informatie opzoeken		2. Internet <ul style="list-style-type: none"> • www informatie raadplegen • een website inladen door het internetadres (URL) in te tikken • leren navigeren binnen een website • favorieten verzamelen • een tekstdeel of figuur uit een webpagina plaatsen (plakken) in een tekstdocument • informatie opzoeken • een zoekmachine leren gebruiken • eenvoudige zoektermen combineren 	
<p>De X en Y waarden bepalen</p> <p>De meeste functies met hun iconen beheersen en toepassen binnen een tekening.</p> <p>Nut van een printer en plotter omschrijven.</p>	<p>B</p> <p>B</p>	3. Een tekenpakket naar keuze <ul style="list-style-type: none"> ➤ assenstelsel ➤ tekening <ul style="list-style-type: none"> ◆ maken ◆ bewaren ◆ opvragen ◆ wijzigen ◆ printen ◆ plotten 	
CAD gebruiken om de werkdocumenten van een werkstuk op te stellen.		<ul style="list-style-type: none"> ➤ tekst in een tekening ➤ maataanduiding ➤ bestaande doorsnede gebruiken ➤ eenvoudige doorsnede tekenen ➤ vlakke voorstelling ➤ voorstelling op paspop ➤ snijpatronen ➤ snijplan ➤ detailstudie 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
<p>Werken met en wijzigen van bestanden.</p> <p>Inzien dat een goede vakkennis noodzakelijk is om met de computer te kunnen werken.</p>		<ul style="list-style-type: none"> ➤ bestaande documenten aanvullen ➤ symbolische voorstelling van naden, machines, grondstoffen: snij-en stik en strijkmaterialen ➤ modelintekening ➤ modeluittekeningen ➤ gebruik maken van bestaande bibliotheek ➤ aanmaken van nieuwe bestanden voor de bibliotheek 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
<p>Een tekstverwerkingspakket opstarten en correct afsluiten.</p> <p>De belangrijkste mogelijkheden van een tekstverwerker kennen en toepassen.</p>	<p>B</p> <p>B</p> <p>B</p>	<p>4. Een tekstverwerkingspakket</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ opstarten van het pakket ➤ menu's ➤ tekst ingeven ➤ tekst wijzigen ➤ tekst printen ➤ document bewaren ➤ bestaande documenten aanvullen ➤ verschillende lettertypes gebruiken ➤ documenten opstellen (eventueel met behulp van een creatief tekenpakket) (bijvoorbeeld: advertenties, marktonderzoek, uitnodigingen, slogans, reclameteksten, logo's, label: materiaal – onderhoud, merklogo, werkvolgorde, modelpresentatie, werkstukbespreking ...) 	
<p>Informatie versturen en ontvangen</p>	<p>B</p> <p>B</p>	<p>5. E- mail</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een e-mailbericht opstellen • Een e-mailbericht versturen • Een e-mailbericht lezen • Een e-mail bericht adresseren via TO en CC • Een e-mail voorzien van een ATTACHMENT • Een e-mailbericht beantwoorden (replay) • Een adresboek met e-mailadressen opbouwen • Gebruik van smileys (emoticons) • met + en - 	

Pedagogische en didactische wenken Toegepaste Informatica

Breng de leerstof zoveel mogelijk proefondervindelijk aan. Behandel enkel de leerinhouden die de leerlingen nodig hebben. Aanvullen kan altijd.

Werk geïntegreerd met de vakken creatie, vormgeving en praktijk De leerinhouden in verband met technisch tekenen (o.a. kader, hoofding, lijntypes...) groeien aan in de loop van de verschillende opdrachten.

Schenk aandacht aan het wegschrijven van de bestanden op de juiste plaats. Hiervoor is inzicht in het bibliotheekbeheer noodzakelijk.

Het is belangrijk drempelvrees weg te nemen en vertrouwen met het computergebruik en informaticatoepassingen op te bouwen.

Al doende moeten de leerlingen vaardigheden kunnen verwerven in het werken met een teken- en simulatieprogramma (voor de confectie) op een computer.

Bij het opstellen van werkdocumenten worden de leerlingen gemotiveerd hun computerkennis aan te wenden.

Het is aangewezen de belangrijkste functies van de softwarepakketten te oefenen in verschillende toepassingen.

Leg er de nadruk op dat methodisch werken en vakkennis noodzakelijk is.

Wijs erop dat de computer een geschikt hulpmiddel is om informatiebronnen te raadplegen (internet, bibliotheken).

Het is zinvol om binnen een toekomstgerichte opleiding de computermogelijkheden in verband met de presentatie te onderzoeken en toe te passen. Elementair computergebruik wordt in overleg met de leraar informatica aangeleerd.

Specifieke softwarepakketten kunnen binnen de lessen aangewend worden voor grafische opdrachten (bijvoorbeeld: lay-out voor uitnodigingen of aankondigingen van een activiteit, het vormgeven van teksten bij presentaties, verwerking van teksten bij ingescande tekeningen en andere). Bij het inscannen gebruiken we zoveel mogelijk eigen ontwerpen of tekeningen.

Ook hier moeten we waakzaam blijven voor de herkenbaarheid en de authenticiteit van de ontwerpen.

Laat de leerling van bij het begin door middel van kleine opdrachten, met de computer werken. Maak gebruik van de voorbereidende oefeningen, maar gebruik enkel wat nodig is om tot het gewenste resultaat te komen.

Laat de vormen uitplotten op verschillende schalen.

Gebruik standaardsymbolen uit het archief.

Breng een bezoek aan de lessen CAD bij de leerlingen van de hogere jaren.

PV KLEDING

PV Kleding

4 4

2de graad Technisch Secundair Onderwijs
Creatie en Mode

PV KLEDING

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Ontleden en toelichten van de constructie van het ontwerp.	B	1. Onderzoeksfase ➤ productanalyse <ul style="list-style-type: none"> ◆ delen ◆ grondstoffen en toebehoren ➤ mogelijke afwerkingen ➤ machines	
Machines indelen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ◆ indeling <ul style="list-style-type: none"> ➤ strijkapparatuur • strijkijzer • stoomstrijkijzer • strijkpers • thermocoleerpers 	
De grote delen van de gebruikte machines benoemen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ◆ onderdelen 	
Benoemen en vervangen van onderdelen en randapparatuur.	B		
De machines juist instellen.	B	<ul style="list-style-type: none"> ◆ instelling 	
Gebruiken van de machines en apparatuur op een efficiënte, ergonomisch verantwoorde en veilige manier.	B	<ul style="list-style-type: none"> ◆ technieken 	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Opzoeken en ontwerpen van detailstudies.	B	➤ machinetechnieken ➤ werkinstructieformulier	
Afwerkingsbibliotheken aanmaken en raadplegen.	B		
Opstellen van productieplanning.	B	➤ werkorganisatie ◆ fabricageschema <ul style="list-style-type: none"> ● voorbereiding ● sub-assemblage ● assemblage ● finishing 	
De basisprincipes van de IKZ-filosofie kennen en ernaar handelen.	B	➤ begripsomschrijving ➤ basisprincipes ➤ toepassingen uit eigen werkerrein	
Vastleggen van kwaliteitseisen en toleranties.	B	➤ kwaliteitseisen ➤ toleranties	
Aan de werkplek een ergonomisch verantwoorde lichaamshouding aannemen.	B	➤ lichaamsergonomie	
Inrichten van een ergonomische werkpost.	B	➤ werkpostinrichting	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Visuele controle van materialen en toebehoren	B	2. Realisatiefase ➤ ontvangstcontrole ➤ visuele controle ➤ krimpcontrole	
Snijden van het prototype volgens opgegeven afwerkingstechnieken	B	➤ afwerkingstechnieken <ul style="list-style-type: none"> ◆ voorbereiding ◆ subassemblage ◆ assemblage ◆ finishing 	
Toepassen van permanente controle	B	➤ controlefiche <ul style="list-style-type: none"> ◆ kwaliteitseisen ◆ toleranties 	
De taken die behoren tot de productie van een product in confectiebedrijven opnoemen.	B	➤ modelmaken ➤ ontvangstcontrole ➤ opleggen ➤ snijden en markeren ➤ confectie voorbereiden ➤ subassembleren ➤ gecombineerd stikken ➤ persen, strijken, stomen, plisseren ➤ kwaliteitscontrole ➤ opplooien, etiketteren en verpakken	

Specifieke leerplandoelstellingen	B/U	Leerinhouden	VET/VOD ET/OD
Toetsen van het prototype aan de vooropgestelde gegevens uit het marktonderzoek.	B	3. Evaluatiefase <ul style="list-style-type: none"> ➤ productevaluatie aan de hand van het marktonderzoek <ul style="list-style-type: none"> ◆ bruikbaarheid ◆ ergonomisch ◆ uitvoerbaarheid ◆ doelgroep ◆ prijsklasse ➤ procesevaluatie <ul style="list-style-type: none"> ◆ productieproces ◆ individueel proces 	
Eventueel bijsturen alvorens het prototype in productie te brengen.	B		
Het proces beoordelen.	B		

Pedagogische en didactische wenken

Praktijk Kleding

Het is noodzakelijk om geïntegreerd te werken met de vakken creatie en vormgeving. In de lessen creatie zal het ontwerp vaste vorm krijgen. De ontleding en vormstudie van het ontwerp gebeurt in de lessen vormgeving. De gegevens van het ontwerp worden doorgespeeld aan de leraar praktijk. De leraar is met andere woorden op de hoogte van de doelstellingen en inhouden van de lessen creatie en vormgeving.

In de lessen van Praktijk wordt er in groep gewerkt aan:

- het uittesten van de grondstof in functie van de verwerking;
- het leren gebruiken en uittesten van de materialen;
- het uitvoeren van de detailstudie.

Het prototype wordt individueel gerealiseerd.

Binnen het grote aanbod van informatie leert de leerling zijn weg te vinden. Hij leert selecteren en de informatie juist aanwenden om tot een oplossing te komen.

Wat betreft de studie van de details wordt de nadruk gelegd op het actief zoekwerk van de leerling. Detailstudies worden steeds in functie van het product gemaakt.

Er moet voldoende archiefmateriaal voorhanden zijn om de leerling te ondersteunen in zijn zoekwerk:

- stalen van materialen
- detailstudies van kledingstukken
- instructiefiches
- gebruiksaanwijzingen van apparaten
- ...

Het samenstellen van een organogram aan de hand van de verschillende functieprofielen loopt als een rode draad door de lessen praktijk.

Het lokaal moet aantrekkelijk zijn en de hedendaagse visie op de studierichting *Creatie en Mode* uitstralen.

Onderzoeksfase

Bouw een fabricageschema op vanuit de analyse van het ontwerp.
Dit kan aan de hand van een afgewerkt product of gesneden delen.

Mogelijke afwerkingen worden opgezocht hetzij door waarneming op producten of het raadplegen van afwerkingbibliotheken (CAD). De keuze van de meest gepaste afwerking zal afhangen van de verhouding prijs/kwaliteit en de beschikbaarheid van het machinepark.

Laat steekkaarten aanleggen die later aangevuld kunnen worden. Laat klasseren volgens ISO-normen (bibliotheek raadplegen).

Schenk bij het gebruik van een nieuw apparaat voldoende aandacht aan het correct lezen en gebruiken van de handleiding.

Leer bij een apparaat enkel de functies aan die men nodig heeft om het prototype te vervaardigen. Geef de leerlingen ruim de tijd om zelf te experimenteren.

Stimuleer de leerling om steeds te zoeken naar eenvoudige manieren of hulpparaten die de uitvoering van werkstukken vergemakkelijken en de kwaliteit verhogen.

Heb steeds oog voor een veilige en ergonomische werkhouding.

De leerlingen testen zelf de te verwerken materialen uit. De resultaten worden klassikaal besproken.

Vertrek voor het opzoekwerk bij voorkeur van afgewerkte modellen zoals details van afgeschreven werkstukken / kledingstukken. De kwaliteit is in dit stadium minder belangrijk dan de toegepaste methode. Geef permanent aandacht aan de veiligheid, inrichting van de werkruimte en het ergonomisch werken.

Schenk voldoende aandacht aan het lezen of wijzigen van bestaande instructieformulieren. Eenvoudige afwerkingsformulieren kunnen in groep worden opgemaakt. Het opmaken kan manueel of met de computer gebeuren. De resultaten van het opzoekwerk in de praktijk worden gebruikt om het snijpatroon te maken.

Afhankelijk van het werkstuk probeert de leerling de verschillende mogelijkheden uit om tot een fabricageschema te komen:

- de verschillende bewerkingen op fiches schrijven;
- deze fiches schikken op een stramien van een fabricageschema.

Zo komen de leerlingen zelf tot een logische ordening.

Stel voldoende archiefmateriaal ter beschikking.

Laat een fabricageschema van een gelijkaardig product wijzigen en aanvullen.

Laat het fabricageschema in de loop van de uitwerking van het product groeien (opmaken of vervolledigen).

Door met verschillende kleuren de werkposten te markeren kan men de werkvolgorde aanduiden in het fabricageschema.

Schenk permanent aandacht aan interne kwaliteitszorg.

Leg kwaliteitseisen en toleranties vast, rekening houdend met soort product en prijsklasse. De normen moeten meetbaar zijn. De toleranties worden scherper gesteld naargelang het niveau van de leerlingen verhoogt.

Realisatiefase

De leerlingen voeren individueel of in groep diverse controles uit zoals egaliteit van de kleur, kleurvastheid, weefselmaten, structuur, patroon, vleug, weeffouten, beschadiging, uitzicht, ... Laat de leerlingen door proeven ondervinden dat de controle op het krimpen zeer belangrijk is.

Laat het prototype uitsnijden volgens de schets van het snijplan.

Vermits een grondige studie de uitwerking van het prototype voorafging kan de concrete uitvoering in het gekozen materiaal snel en vlot gebeuren. Leerlingen die vlug werken kunnen eventueel een aanvullend werkstuk, gelijklopend uitvoeren.

Stimuleer zelfcontrole, rekening houdend met de IKZ-filosofie. Je kan hiervoor een evaluatiefiche met kwaliteitseisen en toleranties gebruiken.

Volg het opgemaakt fabricageschema en stuur eventueel bij.

Het volstaat dat de leerlingen de verschillende functies van het organogram kunnen opnoemen. Bij het aanbrengen van deze leerinhoud legt men het verband met de huidige bedrijfsactiviteiten.

Evaluatiefase

Laat de leerlingen onderzoeken of het prototype beantwoordt aan de vooropgestelde eisen van de doelgroep door uit te testen, te gebruiken, te dragen, het voor te stellen in de doelgroep, ...

Bijsturing moet zo frequent mogelijk gebeuren tijdens het volledige ontwikkelingsproces. Op het volledig product zijn immers slechts detailwijzigingen mogelijk.

Volgende vragen staan bij de evaluatie centraal:

- Welke onderdelen van het productieproces zijn vlot gegaan?
- Hoe verliep het proces bij de leerling zelf?
- Waaraan zal vooral nog moeten gewerkt worden?

EVALUATIE

1 studiebegeleiding, remediëring en evaluatie

Met **studiebegeleiding** bedoelen we het geheel van activiteiten waarbij de leerling hulp bij het leren ondervindt. Deze activiteiten worden vanuit gerichte doelstellingen opgezet en kunnen georganiseerd worden voor individuele leerlingen, voor klasgroepen, voor alle leerlingen op schoolniveau.

Studiebegeleiding houdt in dat het lerarenteam aandacht heeft voor de hele ontwikkeling van de leerling en oog heeft voor verstandelijke en emotionele factoren bij het leren. Het betekent eveneens dat het team rekening houdt met de verschillende leerstijlen.

Met **remediëring** bedoelen we het bieden van hulp om tekorten op te vangen of weg te werken. Ook hier is het belangrijk om de doelstelling van de activiteiten precies te omschrijven.

Studiebegeleiding en remediëring zijn uitnodigingen voor de leerling tot **zelfevaluatie**, tot reflexie over eigen studie- en leergedrag en hier op constructieve wijze iets aan te veranderen. Op die manier wordt de leerervaring van de leerling verruimd.

Studiebegeleiding en remediëring maken met de **evaluatie** deel uit van het **evaluatie- of feedbacksysteem** op school.

De didactische evaluatie, afgestemd op de doelstellingenniveaus in het leerplan biedt informatie over de wijze waarop de leerling deelneemt aan het leren op school maar biedt eveneens informatie over de wijze waarop de leraar hen bij het leerproces begeleidt. Ook voor de leraar is de didactische evaluatie een bron voor zelfevaluatie.

Openheid, tolerantie en humor t.a.v. het eigen leer- en lesgedrag bieden een goede garantie om samen met de leerlingen te onderzoeken op welke wijze hun leerproces het best kan verlopen, en om feedback te geven en te ontvangen.

2 afstemming op doelstellingenniveaus

Evaluatie heeft pas zin als er gewaardeerd wordt vanuit criteria: vanuit doelstellingen.

Daaruit kunnen twee kwaliteitseisen worden afgeleid:

- Hoe nauwkeuriger de na te streven lesdoelstellingen worden geformuleerd, hoe makkelijker het wordt om ze te evalueren.
- Hoe eenduidiger de lesdoelstellingen (afgeleid uit de leerplandoelstellingen) zijn geformuleerd des te preciezer de didactische evaluatie kan verlopen.

In de leerplandoelstellingen komen volgende niveaus voor. De evaluatie dient afgestemd te worden op deze doelstellingsniveaus:

- voor het niveau **weten/kennen** kan gebruik gemaakt worden van kennisvragen die peilen naar het precieze kennen en weten.
- voor het niveau **inzien** wordt gewerkt met inzichtvragen of -opdrachten waarbij de leerlingen kunnen aantonen dat zij belangrijke relaties inzien en begrijpen.
- voor het niveau **toepassen** zijn toepassingsvragen en -opdrachten aan de orde waarin de leerlingen hun kennis, vaardigheden en inzicht kunnen gebruiken, toepassen en uitvoeren in de leersituaties uit de klaspraktijk.
- voor het niveau **integreren** kunnen opdrachten gebruikt worden waarin de beheersing van de kennis en de vaardigheden aangetoond wordt in verschillende toepassingen, ook los van de leersituatie in de klas.
- voor het niveau **zijn**, wordt voortdurend gestreefd naar het stimuleren van het zelfvertrouwen en de motivatie van de leerlingen.

3 *procesevaluatie/productevaluatie*

Om de doelstellingen van het leerplan te bereiken wordt er bij de evaluatie steeds uitgegaan van de beginsituatie. Het is wenselijk die beginsituatie helder in kaart te brengen binnen de concrete context van de klasgroep om het leerproces dat de leerlingen doorlopen, optimaal te begeleiden.

Het moet voor de leerling duidelijk zijn dat er een onderscheid is tussen de evaluatie van enerzijds het leerproces en anderzijds het eindproduct.

Bij de **procesevaluatie** wordt voortdurend gepeild in hoeverre de leerling het onderwijsproces goed verwerkt met de bedoeling dit proces zo nodig bij te sturen zodat elke leerling op de meest effectieve manier kan leren. De klemtoon ligt hierbij duidelijk op het optimaal functioneren en het welbevinden van de leerling.

Voor de leraar is het zaak om vooraf goed af te bakenen welk proces moet doorlopen worden, welke de verschillende stappen zijn om tot een goed leerresultaat te komen. Door geregelde feedback-momenten (kleine toetsen, gesprekken, volgsystemen) wordt de leerroute verder gezet of zo nodig bijgestuurd. Om de leerling te motiveren gebeurt dit in een constructieve, positieve sfeer.

Bij de **productevaluatie** daarentegen wordt op het einde van het leerproces (bijvoorbeeld: een hoofdstuk, een opdrachtenreeks, een project, een trimester...) nagegaan in hoeverre de leerling de leerplandoelstellingen bereikt heeft.

4 *fasen van het evaluatieproces*

Het evaluatieproces is meer dan het geven van een eindcijfer. Het is belangrijk om dit eindcijfer te onderbouwen door:

1. het verzamelen van gegevens

- dit gebeurt door het observeren en evalueren van opdrachten, taken, oefeningen, groepswerk.

2. het **interpreteren**

- de gegevens worden getoetst aan de criteria die de leraar **vooraf** duidelijk heeft bepaald en aan de leerlingen meegedeeld.
- de leraar houdt hierbij rekening met de vakgerichte doelen en met de vakoverschrijdende eindtermen die hij in zijn vak heeft geïntegreerd.
- bij voorkeur worden de criteria bepaald door de vakwerkgroepen of minstens in samenspraak met de collega's zodat er een verticale afstemming kan gebeuren.

3. het **beslissen**

- in eerste instantie zal de individuele leraar een beslissing nemen over de vorderingen en de eindresultaten van de leerlingen.
- die individuele beslissing wordt besproken en geïntegreerd in de besluiten van de klassenraad.

4. het **rapporteren**

- de leerling krijgt duidelijke informatie over zijn/haar vorderingen.
- dit gebeurt enerzijds in geregelde momenten van feedback voor de leerling en anderzijds in een schriftelijke rapportering (rapport, ...).

5 *evaluatie van de algemene en technische vakken*

De leraar onderbouwt de evaluatie van de algemene en technische vakken door allerlei gegevens zoals:

1. taken

- leerlingen lossen in de klas tijdens de les vragen, oefeningen en opdrachten op. Hierbij kunnen ze bijvoorbeeld gebruik maken van hun cursussen en schriften.
- hierbij aansluitend kan de leraar hetzij klassikaal, hetzij individueel de oefeningen en opdrachten verbeteren en bespreken.
- deze besprekingen zijn een eerste middel om het leerproces van de leerling bij te sturen

2. opdrachten

- de opdrachten geven de leerling de kans om vaardigheden te trainen en een beter inzicht te verwerven in leerinhouden.
- na elke opdracht is het belangrijk om de leerling zo snel mogelijk op de hoogte te stellen van het resultaat. Bij duidelijke tekorten is een bijsturing aangewezen.

Wij raden aan om een studiebegeleidingsplan en een remediëringsplan te ontwerpen binnen de vakwerkgroep en de mogelijkheden tot studiebegeleiding en remediëring binnen de context van de opleiding op basis van collegiaal overleg te onderzoeken.

3. kleine toetsen

- na het afwerken van afgebakende gehelen kan de leerling getoetst worden.
- het is belangrijk om na de individuele correctie door de leraar een klassikale bespreking van de toets te voorzien zodat leerlingen uit hun fouten kunnen leren.
- op basis van de individuele resultaten kan de leraar beslissen om bepaalde onderdelen van het leerproces voor een bepaalde leerling (of leerlingengroep) te herhalen of uit te breiden.

4. grote overhoringen

- na het afwerken van een groter geheel kunnen grote overhoringen worden afgenomen. Het gaat hierbij om productevaluaties: welke doelstellingen heeft de leerling op het einde van het leerproces bereikt?
- grote overhoringen dienen duidelijk afgebakend te zijn waarbij de leerlingen precies weten welke doelstellingen en leerinhouden getoetst zullen worden.
- een productevaluatie kan ook bestaan uit de beoordeling van een project of werkstuk dat voor een bepaald vak door leerlingen in groepjes of individueel werd gerealiseerd. Essentieel bij het tot stand komen van zo'n project is de procesevaluatie. Deze maakt integraal deel uit van de uiteindelijke productevaluatie. De leraar geeft duidelijke informatie over de wijze waarop deze procesevaluatie in de productevaluatie zal worden opgenomen.

6 *Praktijkvakken*

Alle leerplandoelstellingen per vak kunnen voorwerp zijn van evaluatie.

Het is heel belangrijk om de leerlingen **vooraf** duidelijk op de hoogte te brengen van:

- de precieze doelstellingen die getoetst zullen worden;
- welke criteria gebruikt zullen worden;
- wat de norm is om te slagen.

Een mogelijk beoordelingsproces, zowel voor praktijkvakken als voor algemene en technische vakken, kan er zo uitzien:

- de leerlingen krijgen de werk- en vaardigheidsanalyse van de uitvoering;
- de leraar bepaalt op welke aspecten en sleutelpunten de leerling zal beoordeeld worden en praat hierover met hem; bijvoorbeeld in een klassesprek, in de individuele begeleiding, ...
- geregeld worden feedbackmomenten ingelast waarop de leerling een duidelijk beeld krijgt van de verworven vaardigheden en attitudes van zijn sterke en zwakke punten. Deze momenten kunnen als een functioneringsgesprek met de leerling worden opgevat;
- op basis van de feedbackmomenten kan indien nodig een remediëring met de leerling afgesproken worden;
- na een bepaalde periode volgt een productevaluatie.

De leerling zal de verworven kennis hanteren, toetsen en inoefenen aan de hand van opdrachten. Door een permanente evaluatie wordt het de leerling mogelijk gemaakt zijn werkmethode zelf te verbeteren aan de hand van zijn individueel begeleidingsplan. De leerling moet er zich bewust van worden dat zijn evaluatie afhankelijk is van zijn persoonlijke inzet bij het uitwerken van realiteitsgerichte opdrachten. Hij moet leren om zijn eigen vorderingen op positieve wijze te evalueren en elk nieuw bereikt resultaat als een winstpunt te ervaren.

De leraren begeleiden de leerling hierbij. Zij helpen de leerling te reflecteren over de uitgevoerde taken en opdrachten. Zij wijzen hem voortdurend op de beroepsgerichte aspecten. Ook besteden zij veel aandacht aan de specifieke attitudes die de leerling dient te verwerven. Van hen wordt binnen deze zienswijze een goed observatievermogen verwacht. We bevelen daarom aan om te werken met een volgsysteem waarbij zowel de leerling als de leraar op elk moment kan nagaan in welke mate de leerling bepaalde doelstellingen beheerst. Zo'n volgsysteem kan vorm krijgen door middel van een doelstellingenrapport, een cijferrapport, een woordbeoordeling.

Ook wordt binnen deze zienswijze van de leraar verwacht dat hij op een constructieve manier met de leerlingen communiceert. "Leren", d.w.z. kennis, vaardigheden, attitudes verwerven kan immers alleen maar in een veilige omgeving waarin de leerling zich goed voelt en zich gewaardeerd weet om wie hij is.

BIBLIOGRAFIE

- Kunst van Altamira tot heden
Adriaens, F. De Nederlandse boekhandel Antwerpen
- De grote Mode-encyclopedie
Adriaenssen, A. Lannoo, Tielt, 1990
- Art forms in the plant world
Blossfeldt, K. 120 full-page photographs, Dover publications, New York
- Photographs
Blossfeldt, K. Taschen
- A fashion for extravagante
Bowman, S., Molinare, M. EP Dutton, New York, 1985
- Elsevier kostuumgeschiedenis: westerse kledingstijlen van de vroege middeleeuwen tot heden
Conrads, M. Elsevier, Amsterdam/Brussel
- Il Fururismo e la moda, Balla e gli alti
Crispoliti, E. Marsilio Editori, 1986
- Ballets Suédois
Damase, J. Denoël, Paris
- Art into Faschion
Delaunay, S. George Brazilier, New York
- Geschiedenis van het kostuum in kleur
Hansen, H.H. Uitgeverij Baarn, 1977
- Geheimen van de Couturiers
Keunet, F. Cantecleer-Westland, Schoten 1985
- Kostuumgeschiedenis
Laver, J. Cantecleer-Westland, Schoten 1985
- Varvara Stepanoova
Lavrentier, A. John E Bowlt, Idea Books Edizioni, Milaan, 1988
- Akarova, spectacle et avant-gardes 1920-1950
Louis, M. Archives d' architecture moderne, Bruxelles, 1988

William Morris bij himself. Design and writings <i>Morris, W.</i>	Mac Donald, Orbis, Londen, 1989
Ballets Russes <i>Shead, R.</i>	Apple press, 1989
Soviet Costumes and textiles 1917-1945 <i>Strizhenova, T.</i>	Flammarison, Paris, 1991
Russische Textil Drucke der 20er jahre <i>Wasmuth</i>	Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen, 1983
Kunst/werk <i>De Jong, L.</i>	Pelckmans, 1994
Hardop kijken <i>De visser, A.</i>	Sun, Nijmegen, 1996
Esthetica <i>Geivers, R.</i>	Den Gulden Engel, Antwerpen, 1997
Uit de kunst <i>Hulstaert, L.</i>	Plantijn, 1993-1994
'n Kijk op kunst <i>Van Den Broeck, L., e.a</i>	Standaard Educatieve Uitgeverij, Antwerpen, 1993
In the garden (allerhande teken- en schildertechnieken) <i>Bartlett, J.</i>	
Hedendaagse Mode-illustraties <i>Drake, N.</i>	Cantecleer, De Bilt, 1988
Vieuw on color <i>Edelkoort, L.</i>	Mode en informatie, trendsetters, België (jaarlijks tijdschrift)
Veelzijdig papier verwerken en decoreren <i>Faith, S.</i>	Gaade
Tekenen en styling <i>Fluits, S.</i>	Cantecleer, De Bilt, 1989
La mode en peinture (maandelijks tijdschrift)	rue de la Faisanderie 14, 7511 Paris
Mode en milieu <i>Petra II</i>	Dienst Europese projecten, Brussel
Kleerrijk Textiel in het interieur: stoffen verven, beschilderen en bedrukken <i>Peverill, S</i>	<i>Van Dishoek, Houten, 1989</i>

Shopping Bag Design 2 <i>Radice, J.</i>	Creative Promotinal Graphics, PBC International, New York, 1986
The fashion collections (jaarlijks tijdschrift)	uitgeverij GAP, Japan, Paris, Lodon, Milaan, Madrid
Mode en Vormgeving <i>Borest-Otto, A.C.C., Leune-Rittel, A.E., Schrama, C.T.M., Veeze-lijftogt, J.H.</i>	Edu' Actief Meppel, 1996
Textieltechnologie <i>De Craecker</i>	Plantyn, Deurne, 1984
Is er markt voor eco-kleding? <i>IVOC publicaties</i>	IVOC, Brussel, 1995
Mode en milieu <i>Petra II</i>	Dienst Europese projecten, Brussel 1995
Exploratie- de wereld van de textielvezels <i>Polfliet, G.</i>	Plantyn, Deurne, 1989
Textielwarenkennis <i>Vanoosten, L.</i>	Plantyn, Deurne
Eenvoudige textielwarenkennis <i>Van Paessen, L.</i>	Wolters-Noordhoff, Groningen/Leuven
VVKSO-publicaties – Beroepseconomie – CAD-CAM – Technisch tekenen – Graderen – Didactische werkvormen – Leerplan <i>Kleding en Mode</i> D 1999/0279/037 september 1999	LICAP, Brussel
Knack Weekend, mode info	Roularta
Windels, V,	Standaard magazine
Histoire du costume en occident de l'Antiquité à nos jours <i>Boucher, F</i>	Hamarion, 1965
A fashion for extravagante <i>Bowman, S., Moliare, M.</i>	E.P. Dutton, New York, 1985
Mode in de 20 ^{ste} eeuw <i>Van Beurden, L.</i>	Sun, Nijmegen, 1988

Trions Kostuumgeschiedenis, <i>Marian Conrads en Gerda Zwartjes</i>	Uitgeverij Tirion-Baarn
Kostuumgechiedenis <i>L. Willems</i>	Uitgeverij Karel Beyaert
BRTN Een goede eeuw kunst deel 1 en deel 2, Instructieve omroep, vorming- schooltelevisie, 1994	VRT, Brussel
BRTN De abstracten: deel 3, Instructieve omroep, vorming- schooltelevisie, 1994.	VRT, Brussel
Inspiration, tijdschrift over artistieke etalage,	Dispaly Decor Market, rue James Watt 35, 1030 Brussel
Lesideeën voor het textielonderwijs, <i>Irma de Jong,</i> <i>Truus Langereis</i>	
Stella Ruhe, Marie José van der Sandt, Annemiek Tijhaar	Uitgeverij Cantecleer
Stilleven een tentoonstelling, Ted Van Lieshout	Uitgeverij Sun
Marketing, Henk Joosten	Uitgeverij Meppel
Kinderen vormen in textiel, <i>Henny Clason, Marie</i> <i>Louise Goossens, Willemien Nagel</i>	Uitgeverij Cantecleer Brugge
Sjabloneren in stijl, Mary Maccarthy	Uitgeverij Cantecleer
Mycenae, Petros G. Themelis	Uitgeverij Hannibal
Les base du dessin vol nr.1	Uitgeverij Album Le
Tekenen en schilderen: tekenen, Cees Mudde	Uitgeverij Cantecleer
Tekenen en schilderen: acryl, <i>Cees Mudde</i>	Uitgeverij Cantecleer
Tekenen en schilderen: aquarel, Cees Mudde	Uitgeverij Cantecleer
Tekenen en schilderen: pastel <i>Cees Mudde</i>	Uitgeverij Cantecleer
Tekenen en schilderen: met kleurpotlood <i>Cees Mudde</i>	Uitgeverij Cantecleer

Tekenen en didactiek, <i>Schasfoort B.</i>	Uitgeverij Wolters.
Kinderen leren tekenen <i>Koppers P., De Winter W.</i>	Uitgeverij Cantecleer
Marketing in vogelvlucht <i>Holshouwer</i>	
Etaleren stap voor stap 1 en 2 <i>Bergen H.</i>	Uitgeverij Den Gulden Engel
Het textiel ABC	Etitex
Volgende boeken zijn zeer interessant maar niet meer verkrijgbaar in de boekhandel:	
Vieuw on Colour, Edelkoord	Uitgeverij Mode en info België
Kijk op Kunst <i>Debersaques S.</i>	Uitgeverij Standaard
Hardop kijken <i>De Visser A.</i>	Uitgeverij Sun
Kunst en Kleur <i>Itten J.</i>	Uitgeverij Cantecleer
Ornament symbool en tekenen <i>Smeets R.</i>	Uitgeverij Cantecleer
De Kunstenaar; educatieve functie <i>Read H.</i>	Uitgeverij Spectrum Utrecht
Beginselen van de beeldende vorming <i>Gerritse A.</i>	
Geschiedenis van de beeldende vorming <i>Gerritse A.</i>	Uitgeverij Cantecleer
Kunst, Kind, Opvoeding <i>Asselberghs-Neesen V.</i>	Uitgeverij Acco, Leuven
Mode encyclopedie '40-80	Uitgeverij Van Dishoeck
Het fenomeen kleur <i>Gerritse A.</i>	Uitgeverij Cantecleer
Goed bekeken <i>Koppers P., De Winter W.</i>	<i>Uitgeverij Cantecleer</i>

Nuttige adressen

Departement Onderwijs, Afdeling Informatie en Documentatie, Cel Publicaties, Hendrik Consciencegebouw, Koning Albertlaan, 1210 Brussel, tel. (02) 553 66 53, fax (02) 553 66 54

LICAP (VVKSO), Guimardstraat 1 1040 Brussel, tel (02)509 96 70-72, fax (02) 509 97 04

Dienst Europese projecten, Koningsstraat 93, 1000 Brussel, tel (02) 227 14 11.

Ivoclar, Montoyerstraat 31, 1000 Brussel, tel. (02)511 53 50.

NAVETEX (nationaal verbond van textiel- en kledingdetailisten), Spastraat 8, 1000 Brussel, tel: (02)238 06 51, fax (02) 230 64 44

Etitex, Montoyerstraat 24, 1000 Brussel, tel. (02)238 10 11.

Boekhandel De Brug Phoenixstraat 1, 9000 Gent, tel. (09)226 38 69.

Boekhandel IBP, Jezusstraat 16, 2000 Antwerpen tel. (03)232 88 55.

Boekhandel Copyright, 9000 Gent.

Algemeen Belgisch Vlasverbond, Oude Vestingstraat 15, 8500 Kortrijk, tel. (265)22 02 61.

Wools of New Zealand IWS, R. Van Den Driesschelaan 18, 1180 Brussel, tel. (02)772 79 00.

Provinciaal Veiligheidsinstituut Jezusstraat 28,2000 Antwerpen, tel. (03)203 42 00.

Provinciaal Instituut voor Milieueducatie, Mechelsesteenweg 365, 2500 Lier, tel. (015)31 95 11.

Stedelijk Modemuseum, Gasthuisstraat 11, 3500 Hasselt, tel. (011)22 17 73.

Provinciaal Textielmuseum Vrieselhof, Schildesteenweg 79, 2520 Ranst, tel. (03)385 03 70.

Nederlands Textielmuseum, Goirkestraat 98, NL-5046 GN Tilburg tel. 0031 13/536 74 75.

DETEX-TMO Postbus 183,3940 Doorn NL

Mode...Information Belgium, Hubert Frère Orbanlaan 644/649, 9000 Gent tel. (09)224 43 87